

Beérkezett: 2024. 10. 16. Elfogadva: 2024. 11. 18. Megjelent: 2025. 11. 30.

DOI: 10.21030/anyp.2025.4.11

Parapatics Andrea – Szabó Melinda

Módszertani Labor a Pannon Egyetem Humántudományi Karán

Bevezetés

A Módszertani Labort 2019 őszén alapította meg a Pannon Egyetem Humántudományi (akkor: Modern Filológiai és Társadalomtudományi) Kar Magyar és Alkalmazott Nyelvtudományi Intézetének két oktatója, a jelen írás szerzői. A szakkollégiumi műhely alapításának a célja az volt, hogy modernizálja, új és praktikus elemekkel színesítse az egyetem tanárszakos hallgatóinak felkészítését, amelyet az alapítók a modernebb névadással is szemléltetni kívántak. A műhely célja, hogy a – nem csak magyar szakos – pedagógusjelölt hallgatók már az egyetemi tanulmányaik alatt megismerkedhessenek a tanári pályán rájuk váró kihívásokkal, és halljanak a módszertani megújulás lehetőségeiről.

A szakkollégium az indulását követő félévben egy olyan programsorozatot hirdetett meg, amely az előzetes hallgatói igényfelmérések alapján teljes palettát kínált az új Nemzeti alaptantervvel kapcsolatos kerekasztal-beszélgetésen át óratervek és portfóliók összeállításának, illetve előadások megtartásának a gyakorlásáig vagy az elektronikus napló használatáig. A 2020 tavaszára hirdetett programsorozat a koronavírus-járvány kitörése miatt elmaradt, a kényszerű szünet alatt azonban egy zárt Facebook-csoport indult, amely a járvány miatti lezárás idején online módszerekkel igyekezett pótolni az elmaradt találkozókat. A ma már több tucat tagot számláló csoport azóta is összefogja a labor munkájában részt vevő, illetve az ahhoz csatlakozni kívánó hallgatókat. Noha a tervezett programsorozat később sem valósult meg, mert sok téma időközben aktualitását veszítette, a szakkollégium számos különféle tevékenységet végez.

Digitális tananyagok a magyar nyelv tantárgy tanításához

2020 tavaszán, a koronavírus-járvány idején Magyarország kormánya a világ számos más országához hasonlóan tantermen kívüli, digitális munkarendet vezetett be az oktatás minden területén, amely a folyó tanév végéig tartott. A Pannon Egyetem – akkori nevén – Modern Filológiai és Társadalomtudományi Karának oktatói a bevezetés után rövidesen több akciócsoportot is alkottak önkéntes hallgatókkal, hogy ellenőrzött, jó minőségű, változatos tananyagok fejlesztésével gyors segítséget nyújtsanak a köznevelés résztvevői számára. Az egyik ilyen akciócsoport a magyar nyelv tantárgy tanításához dolgozott ki tananyagokat az akkor frissen létrejött Módszertani Labor alapítóinak a koordinálásával. A szakkollégium legelső tevékenysége így azonnal egy jelentős, reményeink szerint sokak számára hasznos kiadvány lett, amely a közreműködő hallgatók számára is igazi „mélyvíz” volt.

A tananyagfejlesztési folyamat első lépése a témakörök kijelölése volt. Ehhez megvizsgáltuk az anyanyelv tanításához összeállított aktuális kerettanterveket, és kigyűjtöttük, melyek azok az anyanyelvi témakörök a különböző évfolyamokon, amelyek tanítása még hátra lehet a tanévből. Ezután meghirdettük a témaköröket a labor tevékenysége iránt érdeklődő hallgatók körében. Felhívásunkra nyolc nappali és levelező tagozatos, különféle évfolyamokon tanuló tanárjelölt jelentkezett. Ez a szám különösen örömteli annak fényében, hogy a karon jóval kisebb létszámú évfolyamokkal számolhatunk, mint sok más nagyobb tanárképző intézmény

esetében. A hallgatók közül sokaknak ráadásul egészségügyi, magánéleti és/vagy egzisztenciális problémát jelentett a világjárvány okozta lezárás, így még kisebb létszámúra szűkült a lehetséges résztvevők köre.

A jelentkező hallgatók lendülete nemcsak a csatlakozásig tartott, hanem lelkesen, együttműködésre és fejlődésre készen dolgoztak az akciócsoportban az első online megbeszéléstől a tananyagok végső változatának az elkészítéséig. A csoport tagjai a következő hallgatók voltak, akiknek ezúton is köszönjük kitartó és igényes munkájukat: Baranyiné Gieber Judit, Hornok Máté Bendegúz, Kapornaky Veronika, Mikó Rebeka Vanessza, Plentri Nick, Somogyi Boglárka Julianna, Szabó Vanda és Szalai Evelin Krisztina.

A közös munka révén kevesebb mint két hónap alatt hét nagy anyanyelvi témakörhöz készült összesen harmincegy tananyagegység: a tömegkommunikáció, az új kommunikációs formák és az internetes kapcsolattartás, a gyakorlati szövegműfajok, a helyesírás, a retorika, a stilisztika, valamint a hangalak és jelentés kapcsolata témaköréhez. Tanárjelölt hallgatóink ezzel a tevékenységgel úgynevezett soft skilljeiket, az eredményes kommunikációhoz, együttműködéshez és munkavégzéshez szükséges kompetenciáikat is fejlesztették, amelyekre nagy szükségük lesz a tanári pályán. A tananyagfejlesztés tervezése és kivitelezése – a magyar nyelv tantárgy tematikájának keretein belül – kreativitást igényelt tőlük, a leckékben a feladatok megoldásainak megadásával pedig azonnali visszacsatolást tettek lehetővé. A kiadvány gyakorlatai a hosszú, átfogó tananyagok helyett kis egységekben igyekeznek bemutatni és átadni az ismereteket, az ismeretbővítés így, reményeink szerint, befogadhatóbbá, közlése pedig hatékonyabbá és gördülékenyebbé vált.

A mindezek révén vaskossá váló kötet utolsó fejezete ismeretterjesztő jellegű videókat, az *M5 Édes Anyanyelvünk* című műsorának néhány adását felhasználó, azokra épülő tanítási ötleteket közöl; voltaképpen hallás utáni szövegértési feladatokat olyan mindennapi nyelvi kérdések tanításához és tanulásához, mint a hadarás, a dadogás, a kiejtés változása, a nonverbális kommunikáció, a társalgási szabályok és divatkifejezések. A kötet (Parapatics–Szabó 2024) ingyenesen letölthető a Módszertani Labor honlapjáról (1) (Vígh-Szabó–Parapatics 2020).

Tudományos előadások és közös publikációk

A műhelyhez csatlakozó hallgatók közül sokan egyéni vagy csoportos kutatási tevékenységet végeznek oktatói témavezetés mellett. A kutatások eredményeiből többen tartottak tudományos előadást mind hazai pályán, például a XXVIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson, amely 2021 tavaszán a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete és a Pannon Egyetem Humántudományi Kara közös szervezésében valósult meg, mind más egyetemek által szervezett hallgatói konferenciákon, így például az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke és a tanszék Benkő Loránd Nyelvtörténeti Hallgatói Műhelye által immár hagyományosan szervezett *Anyanyelvünk évszázadai* című konferenciáján több ízben is.

Bereczk Zsófia Mirtill nyugat-dunántúli középiskolások (2022), Kovács Veronika rábaközi felnőtt beszélők körében végzett nyelvjárásiattitűd-vizsgálatának az eredményeit mutatta be (2024) (1. kép); mindketten saját szülőhelyük körében végezték kutatásukat, amely fontos pótkompetenciával egészítette ki elméleti felkészülésüket. Tanárszakos hallgatóként mindketten hasznosították kutatási eredményeiket pedagógiai vonatkozásban is úgy, hogy ezekre építve dolgoztak ki tanítási gyakorlatuk során kipróbált új tanítási ötleteket a tanulók nyelvi érzékenyítéséhez. Marton Angéla (2022) a finnugor népek nyelvi identitásáról, Incze Emese (2023) a Magyarországon élő két- és többnyelvűek iskolai nehézségeiről mutatta be mikrokutatása kezdeti fázisát, míg Cseresznyák Rebeka, Erlitz Rebeka, Kocsis Felícia és Vanya Mihály angol-, illetve némettanár szakos hallgatók egy projekt keretében végzett nyelvoktatási gyakorlat tanulságait prezentálták (2021). Mindezzel részben összefüggésben a Módszertani Labor alapítása óta számos TDK-dolgozat, szakdolgozat és publikáció is született már a közös munka eredményeképpen; az utóbbiak döntő része

az *Anyanyelv-pedagógia* folyóirat hasábjain jelent meg (Filó–Vigh-Szabó 2019; Cseresznyák et al. 2021; Dobos–Vigh-Szabó 2022; Bereczk–Parapatics 2023a, 2023b).

1. kép

Kovács Veronika előadása a 10. Anyanyelvünk évszázadai konferencián (ELTE BTK, Budapest, 2024. június 13–14.) (Forrás: A szerzők)

Nyelvész lélek tanulmányi verseny

A Módszertani Labor a Pannon Egyetem Magyar és Alkalmazott Nyelvtudományi Intézetével és a Pannon Egyetem Tanárképző Központjával közösen egy tanulmányi versenyt is útjára indított a 2022/2023. tanévben *Nyelvész lélek* címmel. Célja, hogy megmutassa az általános iskolák felső tagozatán és a középiskolában tanuló diákok számára a nyelvészetnek azokat a területeit és nézőpontjait, amelyek köznevelésbeli tanulmányaik során nem vagy kevésbé kerülnek előtérbe, és elgondolkodtassák a tanulókat saját és környezetük nyelvhasználatáról úgy, hogy arról saját tapasztalatokat szerezzenek.

Az első versenyt pilot jelleggel a Pannon Egyetem régiójában, a Veszprémi és a Balatonfüredi Tankerülethez tartozó oktatási intézmények felső tagozatos és középiskolás tanulói számára hirdettük meg. A kiírás a regionális nyelvhasználat részét képező szavak, kifejezések gyűjtésére, szabadon választott, de átlátható formában történő közlésére és elemzésére buzdított. Terjedelmi korlátot nem szabtunk, a cél az volt, hogy a tanulók akár esszé formájában, akár táblázatos vagy szótári elrendezéssel, szócikkekben mutassák be gyűjtésük eredményét, amelyet folyó szöveggel ellátott bevezetés és összegzés keretez. A gyűjtött szavak bármilyen magyar nyelvjárási régióból származhattak. Minimális elvárás volt, hogy az egyes szavaknál legalább jelentésük és lokációjuk szerepeljen, az elemzés további szempontjai (például szófaj, stílusérték, gyakoriság, az adatot közlő ember neve, életkora) pedig szabadon választhatók voltak. A pályaműben ábrák, térképek, fényképek, hangfájlok, egyéb illusztrációk használata is megengedett, sőt ajánlott volt. A munkához szakirodalmi ajánlásokat, jelen esetben a legismertebb általános tájszótárakat, nyelvatlaszokat és közérthetőbb stílusú tudományos munkákat is felsoroltunk a felhívásban. Örömmel tapasztaltuk, hogy mind az általános iskolás, mind a középiskolás kategóriában is érkeztek pályamunkák, amelyek több esetben szívet melengető minőségben és lelkesedéssel mutatták be a tanulók gyűjtőmunkájának az eredményeit; ezek több ízben közeli

családtagokkal készült interjúk részleteit is tartalmazták. A pályamunkáknak természetesen nemcsak a tartalmát, hanem a formáját, felépítését, nyelvezetét, helyesírását és stílusát is értékeltük.

2. kép

A Nyelvész lélek verseny első felhívásának plakátja (Forrás: A szerzők)

A következő, 2023/2024. tanévi pályázat témája a nyelvi tájkép elemzése volt, célcsoportja pedig már az ország valamennyi tankerületében tanuló felső tagozatos és középiskolás tanuló. A feladat ezúttal egy kiválasztott, nyilvános terület (akár egy osztályterem vagy egy iskola, akár egy utca vagy településrész) különféle feliratainak, például utcaneveinek, hirdetményeinek, bolti feliratainak vagy akár graffitijeinek gyűjtése és fényképekkel illusztrált bemutatása volt. A pályázók kiterhettek az elemzésben a feliratokban használt nyelv vagy nyelvek szerepére, státuszára, explicit vagy implicit üzenetére stb.; ehhez szintén megadtunk olvasnivalókat. Ekkor már szóbeli fordulóra is sor került, ahol a legjobbnak ítélt pályamunkákat előre elkészített prezentáció formájában is bemutatták szerzőik, és itt a már szokásosnak mondható kritériumokon túl az előadói készségüket is értékeltük. A legújabb rendeletek értelmében a középiskolás kategóriában pályázó tanulók (nem csak a felvételi előtt álló végzősök) intézményi többletpontot is szerezhettek a versennyel: 10 pontot a részvételért, 20 pontot a 6–10. helyezéért, és 30 pontot az 1–5. helyezéért.

A 2024/2025. tanévben a magyar mint származási és idegen nyelv használatáról kívántuk elgondolkodtatni a résztvevőket, szintén egy kétfordulós verseny keretében. Hiszen a társadalmi mobilitás terjedése miatt egyre több hazai intézmény tanít magyar nyelvet olyanoknak, akik teljesen idegen nyelvként ismerkednek vele, és olyanoknak, akik számára „ismerős”, de lehet, hogy csak az egyik szülője beszéli, vagy mindkettő, de külföldön élve egy vagy több másik nyelv vette őket körül. Az ilyen esetek növekvő száma új kihívásokkal szembesíti a tanárokat és a tanulókat egyaránt. A verseny harmadik évi kiírásában ezért arra kértük a résztvevőket, hogy gyűjtsenek olyan szólásokat, közmondásokat, szófordulatokat, amelyek (nem szó

szerinti) értelmezése nehézséget jelenthet a magyart idegen vagy származási nyelvként tanulók számára, de gyűjthetnek személyes példákat saját körükben olyan további, például fordítási és kiejtési nehézségekről is, amelyek félreértésekhez vezetnek, és/vagy érdekessé vagy éppen nehezzé teszik számukra a nyelvtanulást. A verseny szervezőihez a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2023 tavaszán megalakult vesztprémi csoportja is csatlakozott (Navracsics–Parapatics 2023).

A nyelvi tudatosság fejlesztése

A Módszertani Labor nem csupán az osztatlan tanárszakos hallgatókat tömöríti a Pannon Egyetem Humántudományi Karáról. Nyitott az óvodapedagógus és a tanító szakos hallgatók mint leendő pedagógusok jelentkezésére is, sőt a fejlesztések egy része az ő képzésük és későbbi munkájuk segítségét is célozza, hiszen nekik is feladatuk lesz a gyerekek anyanyelvi nevelése, amelyhez explicit tudásra, az átlagosnál magasabb fokú nyelvi tudatosságra és természetesen módszertani felkészültségre is szükségük van. A szakkollégiumban végzett közös munkánkkal ehhez is hozzá kívánunk járulni, ezért a találkozók gyakori témája a kisgyermek nyelvi nevelésének a kérdése, hiszen közsímert, hogy a magyar nyelvi órák a valóságban gyakran háttérbe szorulnak már az általános iskolában is, akár el is maradnak az irodalomoktatás javára, így a ténylegesen elsajátított tananyag a minimálisra csökken.

A szakirodalom és a tapasztalatok azt mutatják (összefoglalóan magyarul például Parapatics 2020), hogy a különféle mértékben megszerzett lexikális tudáshoz ráadásul ritkán társul önreflexió, és a beszélők általában legfeljebb mások nyelvhasználatára reflektálnak. Sokan előszeretettel javítanak ki másokat a preskriptív, egynormájú szemlélet jegyében, miközben nincsenek tisztában sem mások, sem saját nyelvhasználatuk mögöttes okaival és jellemzőivel. Miként a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya osztály-állásfoglalása is hangsúlyozza a Nemzeti alaptanterv és kerettantervei magyar nyelvre vonatkozó részéről: „Normatív, előre meghatározott kategóriákkal és fogalmakkal dolgozik, elszakadva a kommunikációs gyakorlattól, a mindennapi nyelvi tevékenységtől. [...] Az így bemutatott nyelvhez a diákok kívülről viszonyulhatnak a nyelvtanórán, nem saját anyanyelv-tudásuk felől. A NAT nem épít a diákok saját anyanyelv-tudására, nem hozza működésbe a diákok nyelvi képességeit, alkotó kompetenciáit, nincs korosztályi ismeretekhez, nyelvi és szituációs élményekhez kapcsolva a normatív anyag. [...] Súlyosan korszerűtlen és hibás a nyelvváltozatok kezelése. [...] A nyelvi hátrány és annak kezelése nem fejlesztési elem” (2).

Mindezekre tekintettel a Pannon Egyetem Humántudományi Karán gondozott, fent említett szakok modelltantervébe is beillesztettünk a hallgatók anyanyelvi készségeinek és nyelvi tudatosságának a fejlesztését célzó kurzust, amely egyúttal a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság Képzési és Kimeneti Követelményrendszere (a továbbiakban KKK) erre vonatkozó elvárásaira is válasszal szolgál. A kurzus célja a hallgatók különféle nyelvi és kommunikációs készségeinek a fejlesztése, nevezetesen nyelvi tudatosságuk, azaz az általuk használt nyelvekkel és nyelvváltozatokkal kapcsolatos explicit tudásuk fejlesztése, különös tekintettel a nyelvi változatosságra (területi és társadalmi szempontból egyaránt), a kettősnyelvűséggel és a nyelvváltozati kódváltással kapcsolatos tudásuk, továbbá szakmai és tantermi kommunikációs készségük, szövegértési készségük előmozdítása. A kurzus a következő témákat tartalmazza: A nyelvi diverzitás – társadalmi és területi változatok; Kettősnyelvűség és nyelvváltozati kódváltás; A metanyelvi tudatosság és fejlesztése; A szociolingvisztikai szemlélet az anyanyelvi nevelésben; A nyelvi tolerancia; Tantermi kommunikáció; A tanulástámogató kommunikáció fejlesztése; Élményalapú anyanyelvi nevelés. A felsorolás elején írt témák feldolgozása különös jelentőségű a Pannon Egyetem mint vidéki felsőoktatási és pedagógusképző intézmény hallgatói esetében, akik döntő része maga is rendelkezik regionális nyelvi háttérrel, és a régióban munkát vállalva ugyanez lesz igaz tanítványaikra, neveltjeikre is.

Mivel az ilyen jellegű képzéshez még nem született átfogó oktatási, módszertani segédlet, a szakkollégiumi műhelyben folyó közös gondolkodás és a feladatoknak a tagok közreműködésével történő előzetes kipróbálásával hamarosan megjelenik egy ilyen munka (Parapatics 2025), amely remélhetőleg valóban hasznos segítséget jelent majd a nem magyartanár szakos pedagógusjelölt hallgatók felkészítéséhez.

Összegzés

A Módszertani Labor 2019-es, a koronavírus-járvány miatt rögsnek mondható indulása óta, hallgatóink lelkesedésének és elhivatottságának köszönhetően, számos, különféle jelleggel és célközönség számára megvalósított tevékenységet mondhat magáénak. Bízunk benne, hogy munkánk hasznosnak bizonyul nemcsak a leendő és pályakezdő, hanem a gyakorló pedagógusok számára is, és a műhelyhez csatlakozó hallgatók saját fejlődésükkel kapcsolatos tapasztalatai, valamint a külső visszajelzések még sokáig kedvet adnak a csoporttagoknak az aktív részvételhez.

Irodalom

- Bereczk Zsófia Mirtill – Parapatics Andrea 2023a. A nyelvjárási tudat fejlesztésének útjain I. Nyugat-dunántúli középisikolások nyelvjárási tudata. *Anyanyelv-pedagógia* 2: 18–36. <https://doi.org/10.21030/anyp.2023.2.2>
- Bereczk Zsófia Mirtill – Parapatics Andrea 2023b. A nyelvjárási tudat fejlesztésének útján II. Újabb feladatok a nyelvjárási témakör tanításához. *Anyanyelv-pedagógia* 2: 56–66. <https://doi.org/10.21030/anyp.2023.2.4>
- Cseresznyák Rebeka – Erlitz Rebeka – Kocsis Felícia – Vanya Mihály – Vígh-Szabó Melinda 2021. Offline vagy online nyelvoktatás – tanár szakosok a közoktatásban. In: Bátyi Szilvia – Vígh-Szabó Melinda (szerk.) *Nyelvtanulással a boldogulásért online és offline térben*. Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar. Veszprém. I. n.
- Dobos Dóra – Vígh-Szabó Melinda 2022. A digitális oktatás face-to-face szóbeli kommunikációjának jellemzői és illemtana. *Anyanyelv-pedagógia* 2: 29–46. <https://doi.org/10.21030/anyp.2022.2.2>
- Filó Alexandra – Vígh-Szabó Melinda 2019. IKT-eszközökkel támogatott anyanyelvi nevelés. *Anyanyelv-pedagógia* 4: 37–53. <https://doi.org/10.21030/anyp.2019.4.3>
- Navracsics Judit – Parapatics Andrea 2023. Megalakult a Magyar Nyelvtudományi Társaság veszprémi csoportja. *Magyar Nyelv* 119: 246–249. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2023.2.246>
- Parapatics Andrea 2020. *A magyar nyelv regionalitása és a köznevelés. Tények, problémák, javaslatok*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Parapatics Andrea 2025. *A nyelvi tudatosság fejlesztése: Feladatok és segédanyagok pedagógusjelölt hallgatók oktatásához*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Parapatics Andrea – Szabó Melinda (szerk.) 2024. *Digitális tananyagok a magyar nyelv tantárgy tanításához*. Pannon Egyetem Humántudományi Kar Magyar és Alkalmazott Nyelvtudományi Intézet. Veszprém.
- (2) Vígh-Szabó Melinda – Parapatics Andrea 2020. A magyar nyelv tantárgy digitális oktatásának támogatása. In: Kovács László (szerk.) *Globális kihívás – lokális válaszok: A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Savaria University Press. Szombathely. 429–441.
- (1) A *Digitális tananyagok a magyar nyelv tantárgy tanításához* című online kötet linkje. <https://manyi.htk.uni-pannon.hu/szakmai-kozelet/kutatomuhelyek/modszertani-labor/83-modszertani-labor> (2024. szeptember 23.)

(2) Osztály-állásfoglalás a Nemzeti Alaptanterv és kerettantervei magyar nyelvre vonatkozó részeiről. Magyar Tudományos Akadémia I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya. <https://mta.hu/i-osztaly/osztaly-allasfoglalas-a-nemzeti-alaptanterv-es-kerettantervei-magyar-nyelvre-vonatkozo-reszeirol-110527> (2024. szeptember 23.)

Andrea Parapatics – Melinda Szabó: Methodology Lab at the Faculty of Humanities of the University of Pannonia

Kulcsszók: anyanyelv-pedagógia, módszertani műhely, anyanyelvi verseny, digitális tananyag, tanárképzés
Keywords: first language pedagogy, methodology workshop, native language contest, digital teaching material, teacher training

Az írás szerzőiről

Parapatics Andrea

Pannon Egyetem, Veszprém, Magyarország

parapatics.andrea@htk.uni-pannon.hu

<https://orcid.org/0000-0002-1711-0885>

Szabó Melinda

Pannon Egyetem, Veszprém, Magyarország

szabo.melinda.e@gmail.com